

Če bi bilo glede koroškega plebiscita predpisano v senžermenski mirovni pogodbi, da naj bi, bodisi določene zavezniške in udružene sile, bodisi Svet Zveze narodov, bile kompetentne, da odločijo o meji na temelju izida, določenega v vsaki občini posebej po večini oddanih glasov, in uvažujoč zemljepisne in gospodarske pogoje teh občin, bi bila Jugoslavija upravičena, zahtevati od kompetentne instance, da kot mejo določi Dravo, ker se je južno od nje večina (55% občin) izrekla za Jugoslavijo, ker je to ozemlje kompaktno naseljeno ob jugoslovanski meji in ker bi bili dani v to deloma tudi gospodarski pogoji. Ker pa take določbe ni bilo, je Veleposlaniška konferenca, sklicujoč se pravilno na čl. 50, odst. 11, zavrnila zahtevo Jugoslavije od dne 26. marca 1921, da naj se kot meja določi Drava.

O valutnih klavzulah.¹

Dr. Josip Voršič.

I. Njih smoter.

Stranke sklepajo v medsebojnem poslovanju najrazličnejše pravne posle. Večina teh poslov obstoji v denarnih dejstvih, ki se glase z ozirom na denarno enoto, s katero je dajatev označena, na dinarje, dolarje, marke itd.

¹ Temeljitejših razprav o valutnih klavzulah kot takih v domači literaturi ni. Vendar opozarjam na nekatere razprave, v katerih se pisci bavijo z denarnimi vprašanji bodisi neposredno ali posredno, odnosno s položajem, ki je ustvarjen z uveljavljanjem tk. zv. »deviznih predpisov.« Tako:

dr. E. Pajnič: Denarna vrednost in sodne odločbe, Pravni vestnik, Trst 1924;

isti: Pitanje valorizacije, izšlo v Spomenici na drugi kongres pravnika kraljevine SHS, Ljubljana 1927;

dr. S. Lapajne: Razvoj in sedanje stanje našega državljankega prava, v Ljubljani 1934, str. 21. in sl.;

dr. R. Sajovic: Izvršba in devizni predpisi, Slovenski pravnik 1934.

Dr. J. Mudrovič: Valorizacija, Mjesečnik 1927,

isti: Rastu li novčane tražbine, kad valuta pada? Zagreb 1925. in tam obširno navedena literatura;

Toda znano nam je — in tega mi ni potrebno še posebej dokazovati — kako zelo se spreminja kvalitativnost denarnih dajatev katerih nositelj je papirnata valuta. To pa zaradi spreminjajoče se vrednosti denarja, ki pride v notranjosti države do najbolj vidnega izraza v njegovi naraščajoči oziroma padajoči nakupni moči.

Prav posebno se spreminja kvalitativnost ali bolje rečeno vrednost denarnih dajatev ob izrednih prilikah, kot so: vojna, mobilizacija, gospodarske katastrofe itd., pri čemer niti ne omenjam raznih valutnih manevrov in borznih spekulacij. Če kje, tedaj velja ravno glede stabilnosti denar-

dr. I. Politeo: Padanje valute i obvezno pravo, Mjesečnik 1919.;

dr. Drag. Arandjelović: Clausula rebus sic stantibus i nedostižnost davanja, Arhiv za pravne i društvene nauke 1921, str. 417—434;

dr. G. Avakumović: Promena valute i privatni pravni poslovi, Arhiv 1924, str. 23—49, 107—123;

dr. Dušan Uzelac: Odnosi državne vlasti i emisione banke, Arhiv 1934;

dr. M. Stahuljak: Psihologija novca, Mjesečnik 1931.;

dr. Franjo Milobar: Na ruševinama metalnih valuta i novčanih teorija, Mjesečnik 1928.;

dr. B. Eisner: Pad valute kao problem privatnog prava, Sarajevo 1923.

isti: Das Aufwertungsproblem in der Gesetzgebung und Rechtsprechung Jugoslaviens, Zeitschrift für Ostrecht, 1927—1.

Kosta M. Ljubisavljević: Sammlung der Devisenvorschriften des Königreiches Jugoslawien, Beograd 1935.

Zucker—Holzmann: Die Devisenvorschriften in Jugoslawien, Zagreb 1933.

Inozemska literatura je o naslovni temi obširna. Zato omenjam le:

Dr. Klang: Kommentar zum allg. bürgerl. Gesetzbuch 1933, § 984. in sl. str. 731—763. in tam navedena literatura.

Ehrenzweig: System des österr. allg. Privatrechts 1915, § 298.

Nussbaum: Vertraglicher Schutz gegen Schwankungen des Goldwertes (Goldklausel und andere Abreden zur Minderung des Valutenrisikos), Berlin 1928.

Drechsler: Die Valutahypothek, Gerichtshalle 1932, str. 2. in sl.

Mestre—James: La clause—or en droit français, Paris 1925.

H. Guisan: La dépréciation monétaire et ces effets en droit civil 1934.

Sumner: The English Bank Restriction, — v: A History of American Currency, Newyork.

ne vrednosti stara resnica: »nikjer je stalne ni stvarik«.

Sprememba vrednosti denarja pa nima občutnih posledic samo na narodno gospodarskem, finančnem in političnem polju, temveč posega prav živo tudi v privatne imovinsko pravne odnose, to pa ne v formalnem, temveč v materialnem smislu besede.

Za vzgled navedem le dva primera:

Upnik je imel prejeti leta 1914 na takrat v gotovini odštetem posojilu 100.000 K. Po vojni pa je dolžnik ta dolg nominalno sicer poplačal, toda v resnici s povračilom par kron predvojne vrednosti.

Upnik A je odštel B leta 1922. hipotekarno posojilo 100.000 Din — na posestvo, ki je bilo takrat vredno 250.000 Din. Za njim se je vknjižil upnik C za posojilno terjatev 50.000 Din. Posestvo pride na dražbo leta 1935. in se izkupi zanj 90.000 Din. Kaj vidimo? Upnik A trpi 10.000 Din izgube, upnik C sploh ni prišel do plačila. Dolžnik sam pa pride ob celo posestvo, to je ob 100.000 Din, ki bi mu v letu 1922 ostali v žepu, ako bi posestvo takrat prodal; povrh pa še dolguje upniku A 10.000 Din, upniku C pa celo terjatev z morebitnimi obrestmi, pravnimi in izvršilnimi stroški.

Navedel bi še lahko mnogo primerov, ki pričajo o težkih posledicah, ki zadenejo upnika ali dolžnika zaradi spreminjajoče se vrednosti denarja, zlasti velja to takrat, kadar je med nastankom in dospelkom terjatve daljše razdobje, ko gre za dolgoročno pravno razmerje.

In prav pred takimi posledicami se skušajo stranke zavarovati. V to svrho vstavljajo v svoje pravno veljavne izjave odnosno pogodbe razne klavzule, valutne, blagovne ali zlate, ki naj po svoji podlagi: tuja valuta, blago ali zlato, služijo kot merilo — tertium comparationis — za določitev višine denarne dajatve, ki jo naj upnik prejme na dan plačila.

V primer navedem tri take dogovore, ki sem jih našel v pogodbah:

1. Najemjemalka se obveže za primer, da bi se tekom najemne dobe — 30 let — vrednost denarja zvišala ali znižala, plačati temu zvišanju ali znižanju ustrezno nižjo ali višjo najemnino, pri čemer se določi vrednost denarja na dan sklenitve pogodbe po razmerju napram švic. franku na borzi v Zürichu in sicer za 100 Din 7 švic. frankov...

2. Elektrarna se je zavezala dobaviti podjetniku električno energijo in sicer kw uro po ceni, ki jo bo imel 1 kg premoga z drobovca na dan dobave...

3. Upnik je odštel dolžniku posojilo v dinarjih z dogovorom, da mora dolžnik ob vračilu upniku vrniti glavnico v isti vrednosti in v isti kakovosti, kakor je posojilo sprejel v smislu § 983. o. d. z., pri čemer se določi vrednost odštetega posojila po tečaju dinarja napram čistemu zlatu v Londonu...

Navedeni primeri dokazujejo, da skušajo stranke z valutnimi klavzulami doseči to, da prejme upnik na dan plačila² za svojo denarno dajatev po svoji notranji³ vrednosti ekvivalenten denarni znesek, kakor bi ga prejel v primeru, ako bi se vrednost, ali bolje rečeno, nakupna moč denarja izza nastanka pravnega razmerja pa do dneva plačila ne spremenila.

II. Pojem valutnih klavzul.

S smotrom, ki ga zasledujejo valutne klavzule, je podana tudi vsebina pojma samega. Zato lahko rečemo, da govorimo o valutnih klavzulah v najširšem smislu besede takrat, kadar stranke v zavarovanje denarnih dajatev dogovore ali določijo, da se ima višina denarne dajatve (papirnatih valute) na dan plačila določiti na podlagi izvestnega merila, bodisi da je to merilo tuja valuta, blago ali zlato.

Zbog valutne klavzule same se tedaj ne zamenja valuta, v kateri je izražena denarna obveznost.

V ožjem smislu besede pa govorimo o valutnih, blagovnih in zlatih klavzulah takrat, kadar se vzame za podlago temu preračunavanju tuja valuta (valutna klavzu-

² Po praksi avstrijskih, čehoslovaških, poljskih, belgijskih in rumunskih sodišč odloča za preračunavanje dejanski dan plačila, dočim po praksi italijanskih, ogrskih in švicarskih sodišč dan dospelosti. Glej: Wahle: *Welche währungsrechtlichen Bestimmungen empfehlen sich auf dem Gebiete des Privatrechtes*. Temeljita razprava v monografiji: *Sechster Deutscher Juristentag in der Tschechoslowakei*, Praga 1933, str. 208.

³ Enako stališče so zavzeli angleški in ameriški člani International Law Association prilikom posvetovanja tkzv. Vienna Rules, katera načela naj služijo kot splošna pogodbeno določila, ako se pogodba izrečno ali molče nanje sklicuje. Reports of the 34. Conference of the Int. Law. Ass., str. 547. glej Wahle: op. cit. str. 184.

la), izvestno blago (blagovna klavzula), ali zlato (zlata klavzula).

Bistvo »zlate klavzule« ne tiči tedaj v efektivnem plačilu zlata ali zlatnikov, temveč v tem, da služi zlato za podlago pri določevanju višine denarne vsote — papirnate valute — na dan plačila (vrednostna klavzula).

Kolikor ni izrečno določeno kaj drugega, je smatrati vse valutne klavzule, tako zlasti zlato klavzulo, za neefektivne.⁴

Kakor so tedaj različna sredstva, ki se jih stranke poslužujejo za preračunavanje denarnih dajatev, tako različno se v praktičnem življenju nazivajo klavzule, dasi jim je v stvarnem pogledu smoter docela isti. Kot rečeno gre za zavarovanje upnika — in razume se tudi dolžnika — pred morebitno spremembo vrednosti papirnate valute, s katero je denarna dajatev izražena.

Za obstoj valutne klavzule pa je docela vseeno, na kakšno vrsto valute glasi denarna obveza. Kot se določa na podlagi valutne klavzule višina domače, istotako se določa višina tuje valute, kateri dolg sme dolžnik pri nas plačati v smislu čl. 336. odst. 2. trg. zak. v domači valuti pod pogojem, da ni bilo izrečno dogovorjeno, da se mora na vsak način plačati dotična valuta odnosno vrsta denarja (efektivna klavzula).⁵

Iz tega pa izhaja, da ima valutna klavzula enak pomen tudi pri denarnih obveznostih z efektivno klavzulo (efektivno-valutna klavzula).

Važen poudarek valutnih klavzul je končno tudi v tem, da se z njimi ovrže vsak dvom in s tem spor, ali ima plačilo odgovarjati samo nominalni⁶ ali notranji vrednosti denarja.

⁴ Enako v francoskem, ameriškem in italijanskem pravu. glej Wahle: op. cit. str. 194. in sl. s tam navedeno literaturo in odločbami.

⁵ V smislu § 8. odst. 2. nemške devizne uredbe z dne 1. avgusta 1931. je smatrati za terjatve v tuji valuti le one, če glase na efektivno plačilo tuje valute. Od valutnih klavzul v tem smislu je razlikovati »valutne klavzule«, o katerih je govora v meničnem pravu in s katerimi se označujejo pravna razmerja med trasatom in remitentom. (glej dr. Škerlj Menični in čekovni zakon, Ljubljana, 1929. str. 11.).

⁶ Praksa najrazličnejših držav se je postavila na nominalistično stališče. Sprememba vrednosti dolžne valute je brezpomembna ne glede na to, ali je dolg izražen v domači ali tuji valuti. Tako je razsodilo Internacijsko razsodišče v Haagu leta 1929 v procesu Francije

III. Valutne klavzule in zakonita stabilizacija denarja.

V naši državi je dinar zakonito plačilno sredstvo. Njegova notranja vrednost je zakonito stabilizirana, kar se pravi, da ostane vrednost dinarja v okviru države tako dolgo stabilna, dokler velja in se tudi izvaja zakon o stabilizaciji denarja z dne 11. maja 1931., s katerim zakonom je bila za našo valuto uvedena zlata podlaga.⁷ Ta zakon namreč določa v čl. 1., da mora vrednost dinarja odgovarjati vrednosti težini $26\frac{1}{2}$ mg čistega zlata.

Ko je vrednost dinarja pri nas zakonsko stabilizirana, utegne kdo vprašati, ali so valutne klavzule kljub temu na mestu.

Na to vprašanje odgovorim najbolje, če opozorim na naslednja dejstva:

Predvsem si moramo biti na jasnem,⁸ da niso kvantiteta zlate, srebrne, skratka metalne podlage, ali likvidacija državnih dolgov pri Narodni banki ali visoko aktivna trgovinska bilanca itd., edini činitelji, ki določajo vrednost denarja, temveč da so pri določanju vrednosti denarja enako važni še mnogi drugi momenti, ki se morajo prav tako upoštevati.

Ni prezreti, da z normiranjem še ni podana resnična, trajna in stabilna vrednost denarja in to radi tega ne, ker vrednost denarja ni funkcija pravne norme.

Vsakokratna vrednost denarja predstavlja namreč rezultanto vseh na vrednost denarja odločujočih in kot komponent delujočih sil. Kakor in kolikor se spreminjajo te komponente, tako in v toliko se spreminja tudi rezultanta, to je vrednost denarja.

Če delujejo komponente enako (v normalnih časih), ni razloga za spreminjanje rezultante in vrednost denarja ostane tako dolgo stabilna.

Ali večina komponent je plod življenja, plod ponudbe in povpraševanja, tedaj že po svojem bistvu spreminjajoča se sila. Prav zato pa tudi ni mogoče z zakonom vpostaviti trajne in absolutno stabilne vrednosti denarja, čeprav je zoper Jugoslavijo. Enaka je praksa avstrijskih, čeških, nemških, italijanskih, angleških, francoskih, belgijskih, norveških, poljskih itd. sodišč, glej: Wahle: op. cit. str. 185 in sl. s tam citiranimi odločbami in literaturo.

⁷ Službene Novine z dne 14. maja 1931 št. 107. Službeni list kraljevske banke uprave Dravske banovine, z dne 22. maja 1931. kos 32.

⁸ Dr. J. Voršič: Kritičen pogled na valutno reformo — v monografiji: Valutne reforme v Jugoslaviji v letu 1930.

na razpolago določena količina zlata in deviz.⁹ Zato pa lahko kljub zakonski stabilizaciji dinarja doživimo katastrofalne posledice zaradi padca vrednosti dinarja. To je razlog, da bodo stranke tudi v normalnih gospodarskih prilikah skle pale take klavzule, da preprečijo nepotrebno zlo bodisi na račun upnika ali dolžnika.

Nikdar namreč ne smemo pozabiti, da je denar sicer merilo vrednosti, toda se razlikuje od drugih meril po tem, da ni s t a l n o in za vse čase tako določeno kot n. pr. meter, kilogram, liter ali kakorkoli že imenujemo dolžinske, širinske in druge mere.

IV. Klavzula — „v zlatih dinarjih“.

V zvezi z valutno klavzulo smatram iz čisto praktičnih razlogov za potrebno, da posebej opozorim na one obveznosti, ki se glase na — zlate dinarje.

Neredko se primeri, da si upnik, ki je posodil papirnatne dinarje, izgovori povračilo v zlatih dinarjih. Nastane vprašanje:

1. ali so taki dogovori pravnoveljavni ali ne,
2. kaj je razumeti pod zlatim dinarjem.

Ad 1. V bistvu posojilnega razmerja je povračilo *tantundem eius generis*: obveznost do vračila zlatih dinarjev namesto papirnatih pa gotovo ni eiusdem generis.

Da so taki dogovori pravno obvezni, ne more biti dvoma. To sledi iz splošnih določb o. d. z. o novaciji (§ 1376. a. o. d. z.) glasom katerih se morejo pogodbeniki sporazumeti o spremembi ali zamenjavi dolžnega predmeta. Nikjer, prav nikjer pa ni zakonite norme, da bi vprav glede valute veljale izjeme! Ako bi naj veljale kakšne izjeme glede valute, potem bi morale tudi zakonsko obstojati, kot n. pr. v Italiji.¹⁰

Ad 2. Ko tedaj ni in ne more biti nobenega dvoma, da so dogovori o povračilu zlatih dinarjev veljavni, se je baviti z vprašanjem, kaj je prav za prav razumeti pod tako klavzulo, ko vemo, da iz za svetovne vojne zlatih dinarjev ni v prometu, niti niso zlati dinarji v pro-

⁹ Čl. 5. cit. zakona: Narodna banka je obvezana, da vzdržuje kritje v zlatu ali devizah, ki se glase na denar, zakonski in praktično zamenljiv za zlato, svobodno za izvoz: to kritje mora znašati najmanj 35 % skupnega zneska vseh njenih obveznosti na pokaz s tem, da mora biti najmanj 25 % zneska bančnih obveznosti na pokaz kritih z zlatom v tresoru ali položenim v inozemstvu z možnostjo svobodnega izvoza.

¹⁰ Glej Wahle: op. cit. str. 191.

metu z uveljavljanjem zakona o denarju kraljevine Jugoslavije, temveč so in slejkoprej ostanejo v prometu le papirnati dinarji¹¹ in to navzlic čl. 286. finančnega zakona iz leta 1924/25., s katerim je bil finančni minister pooblaščen kovati en milijon zlatnikov v vrednosti od 20 milijonov dinarjev v zlatu, in je bil proglašen dotični denar za zakonito plačilno sredstvo. Ta člen je le specijalna določba, s katero se ni zasledovalo drugega kakor to, da se je spravilo v sklad obstoječe stanje pri Narodni banki s tem, da so nakovali za 20 milijonov zlatnikov, za kolikor je bil po svetovni vojni povečan kapital Narodne banke. Za kovanje teh zlatnikov je bilo v smislu zakonitega predpisa uporabljeno zlato, ki se je nahajalo pri Narodni banki pod pogojem, da bo vrnjeno Narodni banki prav toliko zlatnikov, za kolikor je bilo iz Narodne banke v to svrho vzetega zlata. Zato funkcija tega zlatega dinarja, s tem pa tudi pravni položaj ni enak dejanskemu in pravnemu položaju predvojnega srbskega zlatega dinarja, ki je bil denarna enota in obče zakonito plačilno sredstvo, ki je v prometu dejansko tudi cirkuliral.¹²

Kaj je tedaj razumeti pod izrazom »zlatega dinarja?« V prvi vrsti bo za obrazlogo in presojo odločilno, kar so stranke povedale same. Šele če stranke niso določile ničesar, kaj je razumeti pod zlatim dinarjem, ali če so se izrazile nejasno in nepopolno, se bo poslužiti dotičnih zakonitih predpisov, ki govorijo o zlatih dinarjih.

V tem pogledu pa moram opozoriti na zakon o srbskim narodnim novcima z dne 10. decembra 1878. S tem zakonom je pristopila kraljevina Srbija k takratni latinski denarni uniji (čl. 1.) usvojivši načela in določbe, ki so bile izražene v konvenciji, sklenjeni dne 23. decembra 1865. v Parizu med Francijo, Belgijo, Italijo in Švico.

V smislu čl. 3. cit. zakona je bila srbska valuta bimetalna (zlata in srebrna) ter je izdala Narodna banka kraljevine Srbije papirnate dinarje šele pred svetovno vojno na podlagi posebnega zakonitega pooblastila.

Glasom »Pravilnika o kovanju zlatnog novca« v pogledu čistoče (čl. 2. in čl. 4. cit. zak.) je kraljevina Srbija pristopila k latinski denarni zvezi tudi z vsemi odredbami, ki so predpisovale čistočo in sestavine francoske zlate valute.

Kakor je določila Francija na osnovi zakona z dne 28. marca 1804. da mora vsebovati en zlatnik 0.900 g čistega zla-

¹¹ Glej opombo pod ⁸.

¹² Glej dr. M. Marković: »Zlatni dinar kao domača valuta«. Jugoslovenski Lloyd z dne 15. marca 1931.

ta in 0.100 g bakra, prav tako je predpisal tudi čl. 1. »Pravilnika« in čl. 4. cit. zak. enako vsebino za zlati dinar.

Zato je pravilno razumeti pod »zlatim dinarjem« predvojni srbski dinar, ki je bil enak švicarskemu franku. Saj sta imela po načelih in določbah latinske denarne zveze dinar kot švicarski frank zakonito določeno vrednost, ki je bila za obe denarni enoti enako izražena v zlatu.

Kot povedano, je bila Narodna banka kraljevine Srbije zakonito pooblaščenca izdajati tudi papirnate dinarje. To pa proti obvezi, da je morala vsako novčanico, ki se ji je predložila v izplačilo, takoj izplačati v zlatu.

Spričo gospodarskih in finančnih težkoč, ki so zavladale v kraljevini Srbiji ob času svetovne vojne, pa je bila srbska Narodna banka razrešena obveznosti, zamenjavati papirnate novčanice v zlate dinarje. To je imelo za posledico, da je rastel aggio zlatega dinarja napram papirnatemu dinarju ter dosegel v prometu višino ca 1.100%, to je, da se je moralo plačati za en zlat dinar 11 papirnatih dinarjev.

V zlatih dinarjih je pri nas določeno tudi plačilo carine. Iz za ukinitve dolžnosti Srbske narodne banke do zamenjave, je tedaj prestal biti dinar zlat dinar, ker po svoji vrednosti ni enačil več švicarskemu franku, ki je tudi po svetovni vojni obdržal svojo po zakonu določeno vrednost. Zato je pravilno razumeti pod izrazom »zlat dinar« — predvojni dinar, (ki je bil po svoji vrednosti enak švicarskemu franku) in bo omenjeno klavzulo tudi tako obrazložiti, da mora upnik ob plačilu sprejeti tako vsoto papirnatih dinarjev, ki se dajo na denarnem trgu zamenjati za ono količino zlata, ki jo predstavlja dotično število zlatih dinarjev (odnosno švicarskih frankov).

V. O pravni veljavnosti valutnih klavzul.

Ko govore dovolj tehtni razlogi za sklepanje valutnih klavzul, zato je potrebno odgovoriti še na vprašanje, ali so take klavzule tudi pravno veljavne ali ne.

Pri reševanju tega vprašanja se bo v prvi vrsti ozirati na obstoječe zakonske predpise ter na tista načela civilnega prava, ki utegnejo priti pri presojanju pravne veljavnosti v pošteev. Nadalje bo razlikovati, ali je bil pravni posel z valutno klavzulo sklenjen pred uveljavljanjem ali iz za uveljavljanja tkzv. deviznih predpisov. Zakaj v vsakem primeru utegne biti odgovor drugačen.

A. Valutne klavzule do uveljavljanja deviznih predpisov.¹³

Ni prezreti, da temelje določbe, nanašajoče se na imovinsko pravne odnose civilnega prava, na priznanju zasebne lastnine. Biti lastnik se pravi s stvarjo neomejeno in svobodno razpolagati. To razpolaganje se vrši v pravnem prometu, kot vemo, na temelju pravnih poslov: eno ali dvostransko pravno veljavnih izjavah. Načelo svobodnega razpolaganja z imovino pa je v izvestnem pogledu utesnjeno. Pravec tej utesnitvi daje socialna funkcija dotične imovine, stvari. Kakor je pomen izvestne stvari, imovine večji in pomembnejši za socialno edinico oziroma »občni blagor« — kot pravi § 364. o. d. z. — toliko večje ali manjše so omejitve pri svobodnem razpolaganju z dotično stvarjo. Poglejmo torej, ali je po obstoječih zakonitih predpisih strankam zabranjeno vezati plačilo denarnih terjatev z valutno klavzulo!

1. Ustava¹⁴ kraljevine Jugoslavije z dne 3. 9. 1931. ne določa ničesar o denarju, ne o denarnih dajatvah, še celo ne o valutnih klavzulah. Pač pa usvaja načelo svobodne lastnine, čije vsebina in obseg sta določena po zakonu (čl. 22.) ter priznava svobodo sklepanja pogodb v gospodarskih odnosajih (čl. 23.) ali bolje rečeno v imovinsko-pravnih odnosajih. Po ustavi je torej priznано, da smejo stranke svobodno sklepati pravne posle ter razpolagati s svojo imovino, v kolikor to razpolaganje po obstoječih zakonih — ne uredbah — ni omejeno. Še posebej je opozoriti, da nalaga ustava v istem členu državi dolžnost in pravico, da intervenira v imovinsko-pravnih odnosajih državljanov »v duhu pravice«, toda le na podstavi zakona.

Kaj se pravi intervenirati v duhu pravice, tega ustava ne pove. Pač pa je tolmačiti ta izraz v tem smislu, da ima država dolžnost in pravico intervenirati v imovinsko-pravnih odnosajih svojih državljanov, če to zahteva pravni čut. Pravni čut pa se zopet, kot vemo, spreminja ter je v raznih razdobjih glede na vsakokratne vladajoče politične, kulturne, socialne ali gospodarske razmere drugačen. Če je tedaj

¹³ Glej pravilnik o ureditvi prometa z devizami in valutami z dne 7. oktobra 1931. Sl. N. z dne 8. oktobra 1931, št. 234. ter Sl. l. z dne 17. oktobra 1931, kos 63.

¹⁴ Vprašanje, ali je ustava zakon ali ne, je za nas brezpredmetno, ker ustava določa v čl. 120., da smo vsi in vsakdo ter vsa oblastva dolžni pokoravati se njenim določbam.

»v duhu pravnega čuta« ali kot pravi ustava »v duhu pravice«, potem je država po svojih organih, sodnih ali administrativnih dolžna in upravičena intervenirati; predpostavka za tako intervencijo pa je, da jo zakon dopušča. Toda ustava ne zahteva, da naj bo v zakonu izrečno določeno, kdaj naj država intervenira v imovinsko-pravnih odnošajih svojih državljanov. Zato je kot povse logično sklepati, da država sme odločno mora intervenirati ne samo takrat, kadar to zakon izrečno določa, temveč tudi takrat, kadar je to indirektno izraženo v poedinem zakonu, ali kot se pravi, kadar je to »v duhu zakona«. Če pa naj država intervenira, kar se izvrši končno s tem, da z vso svojo avtoriteto prisili stranke, da spoštujejo dogovore, — v našem primeru valutno klavzulo, — potem bo državna intervencija odvisna od tega, če je za to podana zakonska podlaga. Ali in koliko pa je podana zakonska osnova, bo razvidno iz nastopnih izvajanj.

2. Občni državljanski zakonik. Občni državljanski zakonik izrečno ničesar ne določa o valutnih klavzulah, dasi so se kodifikatorji bavili tudi z imovinsko pravnimi posledicami, ki nastopijo zaradi razvrednotenja »kovanega« denarja.

Ob rojstvu našega državljskega zakonika so namreč zaradi neprestanih vojn vladale enake razmere kot pri nas po svetovni vojni: inflacija. Država je za vojne potrebovala denar. Poskrbela je zanj na tak način, da je pričela vrednost srebrnega denarja zmanjševati in izdajati namesto nje ga bakren in končno papirnat denar. Te izpremembe so kodifikatorji upoštevali ter so svoje mišljenje glede spremembe vrednosti denarja izrazili v poglavju o posojilnih pogodbah — §§ 983-1101 avstr. o. d. z. odnosno v §§ 593-608 srb. gradj. zakona.

V določbah §§ 983, 988, 989 a. o. d. z. ter v §§ 593, 598, 608 srb. gradj. zak. je uzakonjeno načelo, da mora upnik v vsakem primeru prejeti povrnjeno isto denarno vrednost, kakršno bi prejel, če bi se vrednost denarja izza nastanka pravnega razmerja pa do dneva vračila ne spremenila.

Določba § 989 a. o. d. z., da mora prejeti upnik povrnjeno na dan plačila »notranjo vrednost tega, kar je dal«, se nanaša na kovan denar — glej finančni patent z dne 20. februarja 1811 v zvezi s § 9. razglasilnega patenta k o. d. z., — ki je bil takrat v prometu, dočim je ostalo odprto vprašanje, kaj je z obveznostmi, ki glase na papirnatu valuto.

Toda nobenega dvoma ne more biti, da je določbo § 989. a. o. d. z. uporabljati analogno na obveznosti, ki glase na papirnatu valuto, kajti zakonodajec je poudaril, da gre za

to, da prejme upnik ob dnevu plačila ne nominalno, temveč notranjo, stvarno vrednost tega, kar je dal.¹⁵ Pa tudi iz zapiskov k obč. drž. zakoniku sledi, da so bili kodifikatorji po večini naziranja, da se naj stranke s posebnim dogovorom zavarujejo pred razvrednotenjem papirnate valute, ki pride do izraza v padanju njene nakupne moči. (Glej: Dr. Avakumović: Promena valute i privatni pravni odnosi. Arhiv 1924. str. 23. in sl. ter 107. in sl. — Dr. Loeb—dr. Oszczyński: Die Regelung der Fremdwährungs- und Goldschulverhältnisse, Wien, 1933, str. 4 in sl.).

Čim pa ni uzakonjeno načelo dolžnosti nominalne,¹⁶ temveč ekvivalentne denarne protidajatve, potem pa je samoobsebi razumljivo, da je strankam prepuščeno, da že vnaprej določijo način, kako se bo ugotovila ob dnevu plačila višina denarnega zneska, ki se mora plačati. Ali se pri tem poslužujejo tkzv. valutne, blagovne ali zlate klavzule — je pravno irelevantno. Gre za to, da so te klavzule tako jasno in določno izražene, da ne dopuščajo nikakega dvoma in da morejo stranke — v sporu pa sodnik — brez nadaljnega določiti, kakšno vsoto denarja mora dolžnik plačati na dan plačila. Ker je v imovinskem pravu uzakonjeno načelo svobodnega razpolaganja z imovino, zato je strankam prepuščeno, sklepati kakršnekoli pogodbe, le da niso zoper dobre običaje in zoper zakonite prepovedi (§ 879 a. o. d. z.).

Da bi bili dogovori z valutno klavzulo proti dobrim običajem, ni razloga. Saj stremijo stranke za tem, da se zavarujejo pred občutnimi posledicami, ki bi jih utrpele zaradi spreminjajoče se denarne vrednosti. Prav zaradi spreminjajoče se denarne vrednosti postajajo vse na papirnato valuto glaseče se obveznosti več ali manj aliatorne narave. Vprav zato pa skušajo stranke s takimi klavzulami že naprej preprečiti aliatornost pravnega posla. In to gotovo ni in ne more biti zoper dobre običaje!

¹⁵ Praksa avstrijskih sodišče se kljub temu ne drži te določbe, temveč se je postavila na nominalistično stališče. Glej Wahle: op. cit str. 181—217.

¹⁶ Temu nasproti pa določa Code civil v art. 1895.: L' obligation qui, résulte d'un prêt en argent, n est toujours que de la somme numérique énoncée au contrat. S'il y a en augmentation ou diminution d'espèces, avant l'époque du paiement, le débiteur doit rendre la somme numérique prêtée, et ne doit rendre que cette somme dans les espèces ayant cours au moment du paiement.

Pa tudi zoper zakonite prepovedi niso take klavzule in to zaradi tega ne, ker take zakonske prepovedi ni.

Končno pa tudi ni v interesu javnosti, da bi se ne priznavala veljavnost valutnih klavzul. Saj država ni interesirana na tem, ali prejme upnik ob dnevu plačila namesto posojenih papirnatih 100 Din — Din 150.— ali le Din 75.—. Stranke so vendar suverene v dogovarjanju višine denarne dajatve! In če se dogovore, da in kako se ima višina denarne dajatve na dan plačila določati, potem se niti upnik niti dolžnik ne more prisiliti, da bi sprejel ali dal (plačal) kaj drugega kakor to, kar je bilo dogovorjeno (§ 1413. a. o. d. z. in § 883. srb. gradj. zak.)

3. Trgovinski, menični in čekovni zakon. Opozoril sem na določbe § 1413 a. o. d. z. in § 883 srb. gradj. zak., ki določata, da niti upnik niti dolžnik ni dolžan sprejeti odnosno dati (plačati) kaj drugega, kakor je bilo dogovorjeno. Od teh določb pa tvorijo izjemo določbe čl. 336. trg. zak., § 40 Mz. in 23 Čz., ki dopuščajo dolžniku, da plača namesto v tuji valuti z valuto, ki je v tečaju na plačilnem mestu.

V primeru (čl. 336 odst. 2. trg. zak.) da se denarne dajatve glase na valuto, ki ni v tečaju na plačilnem mestu, more dolžnik plačati tujo valuto z valuto, ki je v tečaju na plačilnem mestu in sicer v vrednosti, ki jo ima ob dospelosti,¹⁷ oziroma na dan, ko se more plačilo zahtevati, kakor določa § 40. Mz., vse to pa pod pogojem, da v pogodbi, menici ali čeku ni izrečno določeno, da je treba na vsak način dolžno vsoto plačati v dotični valuti.

S preračunanjem ene valute v drugo po tečaju na plačilnem mestu pogodbenika nista prikrajšana, ker se vprav s tečajem izravnava vrednost raznih valut.

Samo po sebi se razume, da se mora to preračunavanje vršiti po resničnem in ne po fiktivnem tečaju, saj gre za to, da prejme upnik v valuti na plačilnem mestu ekvivalent za to, kar bi imel prejeti v valuti, na katero se glasi terjatev. Zato je povse pravilno, da se je dodal k uradnemu tečaju kake valute na beograjski borzi 28.5% aggio,¹⁸ ko je Narodna ban-

¹⁷ Enako po § 326 hrv. trg. zak., § 342. bos-herc. trg. zak., v smislu katerih se ima tečaj določiti po dnevu dospelosti.

¹⁸ Če pa med našo in državo z dotično valuto ni bilo clearing konvencije — le 20% aggio.

ka dejanski nakupovala in prodajala tuje valute z dodatkom 28,5% aggia k uradnemu tečaju.¹⁹

Čim pa dajo zakoni strankam pravico do sklepanja efektivnih klavzul ter dopuščajo, če na plačilnem kraju pogodbeni valuta ni v tečaju, možnost preračunavanja in plačila z domačo valuto, potem ni videti nobenega zadržka, da bi tudi valutne klavzule ne bile dopustne. Saj se z valutnimi klavzulami doseže dejanski isti učinek, kakor če stranke sklepejo pravni posel, glaseč se na valuto, ki v plačilnem kraju ni v tečaju.

Na pr. Jugoslovanska tvrdka kupi pri nas blaga za 1.000 švic. frankov. Kraj plačila je v Ljubljani.

Ljubljanska tvrdka kupi pri nas blaga za 11.000 Din. Kraj plačila je v Ljubljani. Toda pogodbenika se dogovorita, da se ima v domači valuti izražena kupnina zvišati ali znižati v enakem razmerju, kakor se bo zvišala ali znižala vrednost dinarja napram švic. franku. V prvem primeru more dolжник pravilno plačati dolg v švicarskih frankih, sme pa plačati tudi v dinarjih, vendar po tečaju švic. franka na plačilnem kraju. Kakšen bo ta tečaj ob »dospetku«, pogodbenika seveda nista mogla vedeti ob sklenitvi pravnega razmerja. V drugem primeru pa se izvrši plačilo v dinarjih, toda višina se mora ob »dospetku« odnosno »ko se more plačilo zahtevati« šele določiti. Stvarni efekt je tedaj v enem kakor v drugem primeru enak. Čim pa je temu tako, potem pa ni niti najmanjšega razloga, ki bi govoril zoper dopustnost in pravno veljavnost valutnih klavzul.²⁰

B. Valutne klavzule izza uveljavljenja deviznih predpisov.

Dovolj prilike imamo zasledovati, kakšnih sredstev se poslužujejo razne države, da spričo težkih gospodarskih prilik zavarujejo svojo valuto. To zavarovanje skušajo do-

¹⁹ To stanje je bilo pri nas v glavnem odpravljeno z uredbo o likvidaciji revolving-kreditov Narodne banke z dne 15. januarja 1935. Sl. N. z dne 28. januarja 1935 št. 21., Sl. l. kos 11.

²⁰ Vrhovno sodišče v Ameriki (The Supreme Court of U. S. A.) je glede vprašanja zlate klavzule v zasebnih in javnih obveznostih in zadolžnicah dne 18. 2. 1935. odločilo s 5:4 glasovom v prilogi Rooseveltovi valutni politiki, ki je ukinila zlato klavzulo, z motivacijo: da ukinitve zlate klavzule ni v protislovju z določbami ustave ameriških združenih držav. Vsekakor je manjšina zahtevala, da se njih mišljenje posebej vstavi v zapisnik, rekoč, da oni smatrajo ukinitve zlate klavzule za protustavno. Glej The Times z dne 19. 2. 1935. str. 15.

seči na najrazličnejše načine. Največ tako, da čimbolj omeje trgovino z devizami in valutami, da prepovedujejo oziroma omejujejo izvoz deviz in valut v inozemstvo itd.

V ta namen je tudi pri nas izdal finančni minister na podlagi čl. 9 zakona o odobritvi pogodbe med državo in Narodno banko z dne 17. junija 1931²¹ ukrepe, ki so vsebovani v Pravilniku o ureditvi prometa z devizami in valutami z dne 7. oktobra 1931²² ter v naknadnih dopolnitvah in spremembah.

Ker pa so tudi valutne klavzule predmet nekaterih naredb finančnega ministra, zato se moramo najpoprej (a) z njimi seznaniti ter nato (b) izvesti zaključke, ki se tičejo vprašanja njih veljavnosti.

a)

1. Pravilnik o ureditvi prometa z devizami in valutami z dne 7. oktobra 1931 ne govori nič o valutnih klavzulah. Zaradi tega je ostalo glede njih veljavnosti vse pri starem.

2. Šele z naredbo finančnega ministra pod št. 115.682/II z dne 23. oktobra 1931²³ o fakturiranju blaga v dinarjih je določeno: da se blago v državi ne sme fakturirati v tuji valuti, niti vezati na tujo valuto, ampak se mora fakturirati samo v dinarjih brez katerekoli klavzule. Vsak odstop od te naredbe se kaznuje po zakonu o kazenskih odredbah z dne 8. oktobra 1931 glede izvrševanja čl. 9 pogodbe med državo in Narodno banko. (Dr. Šik: Koji se tečaj ima primjeniti kod plaćenja faktura s inostranom valutom u dinarima. Odvjetnik 1934, br. 5.)

S to naredbo finančnega ministra je tedaj prepovedano izstavljati v državi fakture z valutno klavzulo. Kdor kljub temu to stori, podleže kazni, ki jo določa pravkar citirani zakon; finančni minister je pooblaščen kaznovati kršitelje Pravilnika o ureditvi prometa z devizami in valutami kakor tudi vseh drugih naredb, izdanih na podstavi čl. 9 pogodbe med državo in Narodno banko, z denarno kaznijo do 300.000 Din, v težjih in ponovnih primerih pa tudi še z odvzemom pravice poslovati z devizami in valutami. Da li in kakšne privatno pravne posledice pa imajo kršitve de-

²¹ Sl. N. z dne 20. junija 1931, št. 137., Sl. l. z dne 17. oktobra 1931, kos 63.

²² Sl. N. z dne 8. oktobra 1931, št. 234., Sl. l. z dne 17. oktobra 1931, kos 63.

²³ Sl. N. z dne 28. oktobra 1931, št. 252., Sl. l. z dne 3. novembra 1931, kos 68.

viznega pravilnika na pravne posle same, o tem zakon ne določa ničesar.

3. Drugi ukrep, ki ga je izdal finančni minister in ki omenja valutne klavzule, datira z dne 31. decembra 1931.²⁴

Ta ukrep slove med drugim: ad 2.) Zavarovalne police, izdane v dinarjih, se ne smejo vezati na tujo valuto ali zlato in se tudi ne sme določiti v zavarovalni polici ali posebni listini kakršnakoli klavzula, ki bi se nanašala na tujo valuto ali zlate dinarje. Vsaka prekršitev teh odredb se kaznuje z denarno kaznijo po zakonu o kazenskih odredbah z dne 8. oktobra 1931. — K temu ukrepu je finančni minister dodal pojasnilo glede zavarovanj v naši državi.²⁵ Vendar se to pojasnilo ne nanaša na valutne klavzule same. Kot razvidno, ta ukrep ne prepoveduje »blagovnih klavzul«.

4. Nadalje je izdal minister financ na osnovi čl. 9. pogodbe med državo in Narodno banko za izvrševanje zakona o denarju kraljevine Jugoslavije spremembe pravilnika o ureditvi prometa z devizami in valutami z dne 13. junija 1934.²⁶

V čl. 1. cit. spremembe določa: V državi se ne smejo sklepati posli v tuji valuti, niti vezati na tujo valuto ali zlato, marveč se morajo sklepati v dinarjih brez katerekoli klavzule.

Razume se, da so kazenske sankcije za prekršitve tega predpisa iste, kakor so zgoraj omenjene.

Nobenega dvoma ni, da se je s to določbo v naši državi na splošno prepovedalo sklepati pravne posle kakršnekoli vrste z valutno klavzulo. Vseeno je, kdo sklene v naši državi pravni posel. Tudi uredba ne razlikuje, ali so bili pravni posli dogovorjeni ustno ali pismeno. Ko pa naredba prepoveduje le v naši državi sklepanje pravnih poslov z valutno klavzulo, zato ni potrebno še posebej poudarjati, da je dovoljeno v inozemstvu sklepati pravne posle, ki glase na dinarje, toda z valutno klavzulo.

5. Končno je minister financ dne 14. avgusta 1935 spremenil čl. 11 Pravilnika o ureditvi prometa z devizami in valutami, ki se sedaj glasi med drugim:

²⁴ Sl. N. z dne 13. januarja 1932, št. 9. Sl. l. z dne 23. januarja 1932, kos 6.

²⁵ Sl. N. z dne 17. februarja 1932, št. 37. Sl. l. z dne 27. februarja 1932, kos 16.

²⁶ Sl. N. z dne 19. junija 1934, št. 138. Sl. l. z dne 30. junija 1934, kos 52.

Za ustanavljanje kakršnekoli obveznosti v naši državi v tuji valuti ali zlatu, kakor tudi za zadolžitve v državi v tuji valuti, sklepanje poslov v tuji valuti in temu enake transakcije, je potrebno — predhodno dovoljenje itd.

b)

Drugo in za nas zanimivejše vprašanje pa je, ali so valutne klavzule kljub navedeni devizni prepovedi pravno veljavne ali ne. Na prvi pogled izgleda, da so pravni posli zaradi »prepovedi«²⁷ valutnih klavzul neveljavni (§ 879 a. o. d. z.). Toda samo na prvi pogled. Kajti če le malo premotrimo devizne predpise in njih zakonito podlago, bomo videli, da temu ni tako.

1. Ni prezreti, da je v smislu čl. 9 zakona o odobritvi pogodbe med državo in Narodno banko za izvrševanje zakona o denarju kraljevine Jugoslavije z dne 11. maja 1931 — kateri zakon datira z dne 17. junija 1931 — finančni minister sicer pooblaščen izdajati naredbe z zakonsko močjo, toda le toliko, kolikor je to potrebno, da se v prihodnjosti krepí ali slabi stalnost (stabilnost) denarja. S to določbo je točno omejen obseg pooblastila finančnega ministra. On sme izdajati zadevne naredbe odnošno ukrepe le v toliko, kolikor je to za okrepitev ali za slabljenje stabilnosti denarja potrebno.

Kakšnih sredstev se poslužuje, to odvisi od uvidevnosti finančnega ministra, ko zakon ne razlikuje, kaj vse smatra pod »operacijami«, ki naj krepí ali slabi stalnost denarja. Vsekakor bo smatrati ukrepe v Pravilniku o ureditvi prometa z devizami in valutami z dne 7. oktobra 1931 za duhu in besedilu čl. 9 cit. zak. popolnoma ustrezne operacije. Kajti če finančni minister v deviznih predpisih določa — razume se, da obstoje izjeme — :

a) da imajo pravico do trgovanja z devizami, valutami in zlatom ter do posredovanja plačilnega prometa le izvestne osebe in zavodi, ki morajo za to biti pooblašчени od Narodne banke;

b) da se mora za vsak izvoz plačilnih sredstev v inozemstvo uvoziti v državo ustrezna količina blaga in dobiti dovoljenje Narodne banke za otvorjenje kreditov v dinarjih inozemskim firmam;

c) da je za nabavljanje inozemskih plačilnih sredstev v svrhu plačevanja v inozemstvu, kakor za vsak polog vrednosti v korist inozemcev, kakor za zadolževanje v inozemstvu, potrebno državno dovoljenje — potem je to docela skladno z nalogo, ki jo ima vršiti.²⁷

²⁷ Ljubisavljević: op. cit. str. 9 in sl.

Če pa finančni minister prekorači območje danega pooblastila, potem so dotične njegove naredbe oziroma ukrepi protizakoniti. Zato so sodišča dolžna v vsakem primeru preskusiti, ali in koliko je poedina odločba finančnega ministra zakonita ali ne. Saj se more zgoditi, da finančni minister svoje zakonito območje prekorači ter izda ukrepe, ki nimajo zakonite podlage ter jih zaradi tega sodišča niso dolžna upoštevati.

2. Devizni predpisi so javnopravnega, odločno pa ne privatno-pravnega značaja. Vežejo tedaj administrativna, ne pa sodna oblastva, v kolikor jim manjka zakonite osnove.

3. Z valutnimi klavzulami se nikakor ne posega v stabilnost denarja. Saj stranke s klavzulami le dogovore, v kakšni višini imajo na dan plačila dati ali prejeti plačilo. Ako pa ima upnik na dan plačila prejeti zbog padca nakupne moči dinarja namesto Din 1.000.— Din 1.500.—, potem to ne vpliva in ne more vplivati na stabilnost denarja samega, ker je vprav tako povišanje odnosno znižanje dolžne vsote posledica njegove nestabilnosti.

Ako bo finančni minister izdajal smotrene ukrepe, bo denar ostal stabilen ter valutna klavzula praktično ne bo prišla v poštev. V poštev bo prišla šele takrat, če se vrednost denarja spremeni.

Čim pa so valutne klavzule za stabilnost vrednosti denarja brezpomembne, potem tudi niso in ne morejo biti predmet tistih operacij, o katerih govori čl. 9 cit. zak. Ako jih finančni minister kljub temu »prepoveduje«, je taka prepoved, kot rečeno, brez zakonske osnove ter brez civilno-pravnih sankcij v smislu § 879 a. o. d. z. Z drugimi besedami: sklepanje denarnih obveznosti z valutnimi klavzulami je pravno veljavno (nasprotnega naziranja je Demelius, Jur. Bl. 1932, str. 75.).

4. Prepoved sklepanja pravnih poslov z valutno klavzulo ima za posledico denarno globo. Drugih sankcij niti zakon o kazenskih odredbah glede izvrševanja čl. 9 pogodbe med državo in Narodno banko, niti devizni Pravilnik ne določata. Zlasti ne, da bi bili nični pravni posli, ki so sklenjeni kljub prepovedim finančnega ministra, četudi bi bile izdane prepovedi zakonito osnovane.

Zaradi tega je pravilno sklepati, ko zakon in devizni pravilnik o tem molčita, da je z uveljavljenjem deviznih

predpisov ostala veljavnost pravnih poslov z valutnimi klavzulami nedotaknjena.

5. Finančni minister prepoveduje v državi sklepanje pravnih poslov v dinarjih z valutno klavzulo. Nastane vprašanje, ali je pravno veljavno plačilo, ki se je kljub tej prepovedi izvršilo ob upoštevanju valutne klavzule.

Rešitev tega vprašanja zavisi od tega, ali smatramo plačilo kot pravni posel ali ne. Če plačila samega ne smatramo za pravni posel, temveč za činjenico, ki ima za učinek prestanek obveznosti odnosno oprostitev dolžnika, potem ni mesta za uporabo določbe § 879 a. o. d. z., ki se nanaša samo na pravne posle, ne pa tudi na izvestne akte, četudi imajo pravno relevantne učinke. Ako pa smatramo plačilo kot pravni posel, potem je plačilo kljub prepovedi veljavno, ker je prepovedano v državi le sklepanje pravnih poslov v dinarjih z valutno klavzulo, nikakor pa ni prepovedano tudi tako plačilo.

Ko po deviznih predpisih — ne glede na to, da jim v pogledu prepovedi valutne klavzule nedostaje zakonite podlage — plačilo ob upoštevanju valutne klavzule ni prepovedano, radi tega bo v obeh primerih odgovoriti, da je plačilo veljavno.

6. Devizni predpisi sami pa nudijo dovolj podlage, da smemo s sigurnostjo sklepati na dopustnost valutnih klavzul, četudi so »verbaliter« prepovedane.

V smislu deviznih predpisov je namreč nabavljanje tujih valut in deviz omejeno in vezano na izvestne pogoje. Zato utegne priti dolžnik, ki mora izpolniti denarne obveznosti z efektivno klavzulo, v položaj, da ne more izpolniti obveznosti, n. pr. v efektivnih dolarjih (glej dr. Sajovic: Izvršba in devizni predpisi). Devizni predpisi tak položaj predvidevajo. Zato določajo, da je tujo valuto, na katero se glasi obveznost, spremeniti v ustrezni znesek domače valute. Čim dolžnik ta znesek plača, je obveznost izpolnjena.

In obligatione je sicer tuja valuta, toda z deviznimi predpisi je nastala za dolžnika facultas alternativa — in solutione; da plača ali v tuji, ali v domači valuti.²⁸

Ko devizni predpisi predvidevajo, da se mora tuja valuta spremeniti v ustrezni znesek domače valute, potem ne more biti utemeljenega dvoma, da bi se stranke ne smele dogovoriti o načinu določitve ustreznega zneska domače valute. Čim pa obstoji zanje ta možnost, namreč da se

²⁸ Weinberger: Gerichtshalle 1932. str. 1. in sl.

dogovore o načinu, kako bodo preračunale tujo valuto v domačo, potem smemo sklepati, da jim je dopustno dogovoriti se, kako določiti višino dolžnega zneska na dan »plačila« oziroma »dospetka«, to je: poslužiti se valutnih klavzul.

Z ozirom na gornja izvajanja je pravilen zaključek: da so pri nas valutne klavzule kljub obstoječim prepovedim po deviznih predpisih pravno veljavne.

VI. Ali so valutne klavzule potrebne.

1. Smoter valutnih klavzul tiči v valoriziranju denarnih dajatev, le da je način valorizacije od strank fiksan s klavzulami. Ker pa smatram valorizacijo denarnih dajatev v vsakem primeru za pravno utemeljeno, zato so po mojem mnenju valutne klavzule odveč.

V podkrepitev tega navajam določbo § 914 a. o. d. z., ki zahteva, da se morajo pogodbe razlagati tako, kakor to ustreza običaju poštenega prometa. Pošten promet pa zahteva, da ne sme biti ena ali druga stranka radi razvrednotenja denarja oškodovana ali okoriščena. Ta določba v zvezi s § 7 a. o. d. z., ki nalaga sodniku, da mora pravi primer v dvomu odločiti glede na skrbno zbrane in dobro preudarjene okoliščine po naravnih pravnih načelih, nudi več kot dovolj možnosti, da sodniki pripomorejo strankam brez valutnih klavzul, — ki jih bodo lajiki večinoma nedoločno in nejasno izrazili — do tega, da bodo ob plačilu dolžne denarne vsote v resnici prejeli ekvivalent tega, kar je denarna dajatev ob nastanku pravnega razmerja po svoji notranji vrednosti predstavljala. Pa tudi v tem pogledu menim, da bi se moralo uveljaviti načelo, da bi se majhne spremembe v vrednosti denarja, to je do 50% analogno določbi § 934 a. o. d. z. — v privatno pravnih odnošajih ne upoštevale, razen če so se stranke tako izrečno sporazumele.

2. Dolžnost valorizirati denarne terjatve v dinarjih pa je utemeljena tudi v zakonu o denarju kraljevine Jugoslavije z dne 11. maja 1931.²⁹ V smislu čl. 1 cit. zak. mora vrednost dinarja — denarne enote — ustrezati vrednosti 26.5 mg čistega zlata. Torej je dinar enak dinarju le, ako odgovarja njegova vrednost vrednosti 26.5 mg čistega zlata.

²⁹ Sl. N. z dne 14. maja 1931, št. 107. Sl. l. z dne 22. maja 1931, kos 32.

Ako bi tedaj nastale v državi take razmere, ki bi vplivale na spremembo vrednosti dinarja, da bi ne odgovarjal vrednosti 26.5 mg čistega zlata, potem je upnik upravičen zahtevati od dolžnika toliko, da prejme ekvivalentno vrednost v papirnatih dinarjih. V obratnem slučaju, če bi vrednost dinarja narasla, pa je dolžnik upravičen zahtevati zmanjšanje plačila.

Problem lastniških cerkva in samostanov v pravni zgodovini Jugoslovanov.*)

Dr. jur. et phil. Jos. Zontar.

U. Stutz,¹ ki je zamislil 1895 glavno in še danes vladajočo teorijo »lastniške cerkve« za germansko - romanski svet, vidi temeljni znak pravnozgodovinskega instituta v lastnini ali bolje lastninski oblasti na cerkvah, ki se izraža ne le v imovinskopravnem razpolaganju, marveč tudi v popolni oblasti v strogo cerkvenih stvareh. Ker je Stutzu samostanska cerkev pravno središče samostana, velja isto za »lastniški samostan.« Oba instituta sta mu specifično germanskega izvora, ki imata svoje korenine v ger-

*) Uporabljam kratice: DHC = Fr. Rački, *Documenta historiae Croatiae periodum antiquam illustrantia* (Monum. spect. hist. Slavorum merid. VII. Zagreb 1877); CD = *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sabrao T. Smičiklas, E. Laszowski, M. Kostrenčić II.—XV. Zagreb 1904—1934. MHJ = *Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium*. V. VI. Zagreb 1894, 1898; GMBH = *Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo; ZRG = *Zeitschrift d. Savigny-stiftung f. Rechtsgeschichte*.

¹ U. Stutz, *die Eigenkirche als Element d. mittelalterlich-germanischen Kirchenrechts*. Berlin 1895, id., *Realencyklopädie f. Protestant. Theologie u. Kirche* herausgegeben v. Herzog—Hauck, Bd. XXIII. Leipzig 1913, 366 sl. H. v. Schubert, *Geschichte d. christlichen Kirche im Frühmittelalter*, Tübingen 1921, 27 sl., 163 sl., 261 sl., 369, 547 sl.; M. Dolenc, *Dušanov zakonik*, Ljubljana 1925, 40; R. Kušej, *Cerkveno pravo katoliške cerkve*, 2. izd. Ljubljana 1927, 47 sl., 195 sl., 529; V. Vanček, *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě*. č. 1. *Zakladatelska práva* (Prace ze semináře československ. právních dějin, vyd. Prof. dr. Jan Kapras, č. 18.) Praha 1933, 94—107.